

crkva u svijetu

OSVRTI I PRIKAZI

RELIGIOZNA KONCEPCIJA JURJA DALMATINCA

Vojo Devetak

Promatrajući najznačajnija Jurjeva djela, koja su ponajviše religioznoga karaktera, doživljavamo u njima religioznog genija. Svaki umjetnik u svoja djela projicira sebe, svoju doživljenost; to čini i Juraj Dalmatinac. Prema jednom tek otkrivenom dokumentu-ugovoru Juraj se obvezuje da će raditi »što bolje bude mogao, i kako će ga Bog nadahnuti«. Doista Juraj se u svojim djelima predstavlja kao apostol koji moli, umjetnik u kojem kuca religiozno srce, vjernik koji preobražava materiju i stavlja je u službu Boga. Nije li pjesnik Ljubić bio u pravu kad je promatrajući šibensku katedralu otkrio osnovnu ideju majstora Jurja da je nakanio »od kamena sklesat san o drugom svijetu, i snom svladat život, muku«? Kršćanskom realnošću Juraj je uspio tešku fizičku ljudsku stvarnost povezati s metafizičkom slikom, životnu muku povezati s nadom u bolji božanskiji život, tragičnom čovjeku svijeta pružiti sadržajnu i utješnu poruku nadsvijeta. Koherencijom duha i oblika Juraj Dalmatinac kao da gradi most između ta dva vječno suprotna i u isto doba privlačna svijeta. Ljepotom svojih djela govori o Bogu koji je najveća ljepota i potiče čežnju za tom ljepotom. Materijalne stvari čini znakovima, simbolima nevidljivih stvari i njihova Stvoritelja. Kao što je Krist prihvatio svijet, sebe u njemu utjelovio da bude među nama vidljiva slika nevidljivog Boga, tako i Juraj na neki način čini duhovne stvari osjetljivima, a osjetljive duhovnima. Uza svu dramu života oličenu u frizu glava šibenske i ankonske crkve, Kristovu bičevanju u kapeli sv. Staša, u kamenovanju biskupa Arnira — u Jurjevim se religioznim djelima osjeća transparentnost i ravnoteža, mir i vedrina duha.

Premda Juraj, prema načinu ondašnjeg vremena, neke svetačke likove, pa i Boga Oca u krstionici i nad glavnim oltarom katedrale, prikazuje antropomorfistički, ipak u njegovoj umjetnosti nema patvorenosti i fikcije. Šibenska katedrala predstavlja crkvu istine. Jurjev plan katedrale sve povezuje u mistično-religiozni ritam, u simfoniju trojedinom Bogu. Da bi izrazio sveobuhvatnu slavu Trojstva, on gradi tri apside, a da se ne bi posumnjalo u njegovu zamisao na vrh apside, iznutra postavlja simbole presvetoga Trojstva: golubicu (simbol Duha Svetoga), Kristov monogram (IHS) i u sredini antropomorfno poprsje Boga Oca. Istu je ideju posebno detaljizirao u krstionici. Jurjeva umjetnost nije izolirana od života njegovih suvremenika. Umjetnik

* Odlomak iz predavanja održanog u šibenskoj katedrali prigodom 500. obljetnice smrti Jurja Dalmatinca.

zahvaća u osnovnu misao ljudske egzistencije i u isto vrijeme upućuje poziv drugima. U skršene ljude, u dušu u grču ulijeva optimizam, da bi ih oslobodio beznadne rezignacije. Sugerira im uskrсну nadu, kao da im govori: »Sjeti se da moraš živjeti«. U tom duhu ondašnje stanovnike Šibenika, ili uopće ljude, izrabljivane i porobljivane, svu njihovu životnu tragiku, bijedu, bolesti, svo životno dobro i zlo, izražava frizom karakterističnih glava koje ugrađuje u najsvetiji dio katedrale i tako ih na neki način sakralizira, da ih zatim povede u unutrašnjost gdje tu tragiku ispunja nadom i pouzdanjem u raspetoga Boga. Sličnu zamisao Juraj Dalmatinac kreira na portalu ankonske crkve sv. Franje. Te ankonske glave, bespomoćno i beznadno se okreću i gledaju na sve strane kao da traže razumijevanje i pomoć. Životnu tragiku izražava Juraj i s time što ravnu liniju glavne lađe katedrale prekida i presjeca poprečnom lađom i crkvi daje oblik križa, simbolom svakog čovjeka. Za Jurja, čitav grad (čitav svijet) predstavlja Golgotu, stoga i portrete građana stavlja izvana, a tek iznutra projicira budućnost — viziju neba. Glave, među kojima, usput rečeno, nema predstavnika viših staleža, glave s kojima se umjetnik identificira i s kojima suosjeća realistički opisuju duboku psihološku epopeju, pripovijedaju povijest ljudske borbe i stradanja, prezentiraju smotru i križni put, nepreglednu povorku stradalaca — portret Šibenika od nekoć i danas. Te glave, ta živa kamena lica čvrsto i grčevito prijanjaju uz svetinju nad svetinjama gdje boravi Bog, jedina nada svih poniženih i uvrijeđenih. U tom je prizoru simbolizirana koegzistencija Boga s čovjekom i čovjeka s Bogom. Sličnu životnu dramu Juraj prikazuje i u kamenovanju biskupa Arnira i stavlja se uz bok seljaka koji odvažno brani svoja prava pred tuđinom, pa makar on dolazio i iz crkvenih krugova. Kao apostol vjere Juraj Dalmatinac je uspio da u unutrašnjosti katedrale stvori klimu molitve. U tom svetom prostoru jednostavnost oblika, dostojanstvo ploha te mistična izmjena svjetla i sjene izražavaju duhovnu poruku, najdublji sadržaj religioznosti. Kroz glavna vrata koja prikazuju posljednji sud, kroz koji će svatko neizbježno proći, umjetnik uvodi povorku Kristovih sukrižonoša, pa ih uzduž ajele stupova, rekao bih križeva, vodi preko stepenica do Golgote-oltara i njihov pogled usmjeruje sve više i više, gore kroz svijetlu i prozračnu kupolu prema nebu k Ocu, da bi doživjeli »san o drugom svijetu«. A iznad te neprekidne procesije križonoša ispliće vijenac plamtećeg lišća kao krunu buduće slave.

Što da kažemo o krstionici toj božanskoj simfoniji? Tu je u reljefima sunca i mjeseca simbolizirana ona vječna borba dobra i zla, prezentiran Očev plan spasa. On nas preko proroka Starog zavjeta vodi do ostvarenja nade u Novom zavjetu. Gore na svodu, kao da dolazi s onog svijeta, Juraj je isklesao veličanstveni lik Boga Oca koji ne predstavlja misterij straha što izaziva drhtanje pred nedostiživim božanstvom, nego prezentira svemogućeg Stvoritelja i dobrog Oca, koji iz ljubavi prema ljudima šalje prosvjetitelja Duha, simboliziranog u golubici koja slijeće na svijet, i svoga Sina kojega uprisutnjuje u krštenicima koji s mnoštvom prisutnih anđela pjevaju slavu Bogu.

Juraj Dalmatinac je u svojim radovima isklesao i mnogo snažnih, lepršavih i prozračnih anđela, želeći tako posvjedočiti prisutnost nadsvijeta. Njegovi mnogobrojni osjećajni i psihološki dotjerani kipovi svetaca pravi su glasnici radosne vijesti, inkarnacija evanđeoskog svjedočenja. Oni predstavljaju pravi ekran na kojemu je projicirana Božja veličina i kršćanske kreposti ostvarene u životu kršćanskih velikana. Onome tko ih dublje promatra pružaju pravi religiozno-mistični doživljaj.

Djela Jurja Dalmatinca jesu i ostat će znak vjere. Upitnik koji će postavljati oni koji ne poznaju Krista i istodobno putokaz k Njemu.